

byggnadsvård

Länna kyrka

Åker-Länna socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län
Strängnäs stift

Antikvarisk kontroll
Utvändig upprustning av Länna kyrka 2004

Evvy Rydergård

Länna kyrka

Åker-Länna socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län
Strängnäs stift

Antikvarisk kontroll
Utvändig upprustning av Länna kyrka 2004

Evy Rydergård

Rapport 2008:4

© 2008 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: Evy Rydergård, antikvarie
Omslagsbild: Länna kyrka från sydväst
Foto, där ej annat anges: Evy Rydergård, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-KUS04 237

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2008

Innehåll

INLEDNING	5
Utförda utvändiga åtgärder 2004	5
HISTORIK	6
KYRKAN FÖRE ÅTGÄRDER UTVÄNDIGT 2004	6
UTFÖRDA ARBETEN UTVÄNDIGT ÅR 2004	10
KÄLLFÖRTECKNING	18
Litteratur	18
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	20

1 Låget för Länna kyrka är markerat med en röd prick och en cirkel

INLEDNING

Under år 2004 har Länna kyrka i Södermanland renoverats utvändigt. På uppdrag av Åker-Länna kyrkliga samfällighet har Alton Arkitekter AB, Kumla, Jerk Alton och AQ Arkitekter, Eskilstuna, Björn Norman upprättat förslag till restaurering av Länna kyrka november 1997. Beslut har fattats av Länsstyrelsen i Södermanlands län 1998-03-03 om tillstånd med stöd av 4 kap 3 § Lag (1988:950) om kulturminnen mm för restaurering av Länna kyrka, Dnr 225-9067-1997. AQ Arkitekter, Björn Norman har upprättat Administrativa föreskrifter, Förfrågningsunderlag 2004-03-01 och Byggnadsbeskrivning samt Förfrågningsunderlag för utvärdig restaurering 2004-03-01 med tillhörande fasadritningar A305:301, A305:302 och fotobilaga. Länsstyrelsen har också lämnat ett tillstånd 2004-09-09 som bygger på det äldre underlaget som har kompletterats och bearbetats enligt ovan, D nr 433-1446-2003. Åtgärderna avser i första hand restaurering av exteriören omfattande tak, fasad, portar samt mark i anslutning till kyrkan. Ny dränering skulle utföras. För det arbetet krävdes särskilt tillstånd.

Sörmlands museum utsågs av Länsstyrelsen att svara för den antikvariska kontrollen, vilken har utförts av Evy Rydergård, som också har skrivit rapporten och tagit fotografier över utfört arbete utvändigt, Dnr KUS04 237.

Sju byggmöten har hållits under arbetets gång. Slutbesiktning utfördes 2004-10-11.

Utförda utvärdiga åtgärder 2004

Arbetena på kyrkobyggnaden har i huvudsak gällt utvärdigt och varit av underhållskaraktär. Mark, dränering, fasader, fönster med solbänkar, portar, beslag och plåttak har åtgärdats. Invändigt har ventilation av sakristia och toaletttrum byggts.

- En rektangulär ventilationskanal av plåt 50x170 mm drogs på läktare i bakkant av orgeln under den profilerade listen. Antikvarie var ännu inte inkopplad.
- Plåtarbeten och målning av tak och torn har utförts utan antikvarisk medverkan. Sörmlands museum blev kallat till byggmöte nr 3.
- Takplåt har rengjorts, lagats och målats.
- Stuprör har målningsskompletterats och är därför fortfarande svarta. Vid nästa ommålning kan de målas in i fasadkulören, som de var gjorda 1943 enligt foto.
- Kyrktuppen och kloten på tornet har rengjorts, målats och förgyllts och smidesstången har målats.
- Åskledare har inte demonterats.
- Fasadputs har rengjorts med högtryckstvätt, lagats och därefter kalklimfärgats.
- Fönstren har kittats om och målats.
- Träportar och tornluckor har skrapats och målats.

2 Länna kyrka från sydväst

HISTORIK

Länna kyrka genomgick en stor omvandling år 1900 under ledning av slottsarkitekten Agi Lindegren. Han är känd som arkitekt till Gustav Vasakyrkan i Stockholm. I Södermanland har han ritat gården Gripsnäs och genomfört en ombyggnad av Ekensholm.

I Länna kyrka, som har sitt ursprung i 1100-talet, skedde en genomgripande förändring invändigt år 1900 genom att kyrkorummet vändes med altaret placerat i söder och med plats för församlingen i den norra korsarmen, som hade tillkommit 1740 och nu utökades i djupled. Denna ombyggnadsmetod var vanlig i Skåne under 1800-talet. Sannolikt är det också därifrån som arkitekten hade fått impulsen att bygga upp en trappgavel på korets östra vägg. Lilla Malma kyrka i Södermanland har trappgavlar från 1890-talets restaurering, där arkitekt Fritz Eckert ledde arbetet. I övrigt är det sällsynt i länet, vilket har påpekats i kyrkoberskrivningar för de båda kyrkorna.

Utvändigt uppfördes också år 1900 ett nytt torn på Länna kyrka efter rivning av det gamla. Vapenhuset revs och sydportalen ersattes med ett fönster. Takfoten försågs med en tegelfris, tornluggarna med tegelomfattning och den östra korgaveln med trappgavel och tegeldekorationer. Fönstren fick sin gotiska form samma år och även portarna gavs gotisk form. Fasaderna spritputsades gråvita och omfattningar, smyggar och en yta vid takfoten gjordes släta. I arbetshandlingar från 1898 anges svartplåttäckning på taket målad med svart linoljefärg. I annat dokument har angetts att taket målades rött 1900. Fönstret i korets östfasad har glasmålningar utförda 1926 av Neuman & Vogel efter ritningar omarbetade av arkitekten Carl Bergsten. Sidofönstren med glasmålningar utfördes 1931.

Nästa stora omdaning av Länna kyrka skedde 1960 under ledning av arkitekt Johan Thomé. Kyrkans trappgavel togs bort liksom spritputsen som ersattes med en slät yta (utstockning KC 21/5 och slätputs Kh 1:5, kvastning Kh). Spritputsen var grå med vita omfattningar, enligt Björn Norman. Kyrkan färgades röd 1960 med modernt material Aktivon och med glimmer i ytan. Takfrisen som är en trappstegslist utan bas och tegelomfattningarna i tornet målades över med vit färg. Arkitekten ville avfärga kyrkan i blå kulör, vilket är intressant med tanke på att motiveringen till att ta bort trappgaveln var att en sådan gavel var ovanlig i Södermanland. Möjligen kopplade Thomé den blå färgen till slagghögar på Länna bruk.

Riksantikvarieämbetet skrev till Byggnadsstyrelsen i december 1959 att putslager av byggnadshistoriskt intresse kunde finnas bevarade under putsen och att dessa inte fick avlägsnas. Sörmlands museum har inte haft tid avsatt till arkivstudier. Därför är det oklart om några lager påträffades 1960. Ivar Schnell skriver 1960 att huggen hörnkedja i sydväggen och i det nordvästra hörnet skall markeras med en rits i den nya röda putsytan. Spår av det medeltida korfönstret i öster skall också ha varit markerat med en rits.

1973, när arkitekt Jerk Alton i första hand arbetade med kyrkans inre, målades ytterportarna och allt fönstersmide i en mörkt grön färg. Yttertaket av järn- och galvaniserad plåt målades också om då.

KYRKAN FÖRE ÅTGÄRDER UTVÄNDIGT 2004

Kyrkans kulör

Fram till 1960 har kyrkan haft en vit eller tonad vit kulör. Från 1960 har den varit röd.

Diskussioner fördes i byggruppen och fördjupade diskussioner fördes framförallt med representanter för församlingen som hade ombetts ta upp frågan vid en förrättning i kyrkan huruvida kyrkan skulle målas vit eller röd 2004. Det fanns församlingsbor som kommer ihåg ”den vita” kyrkan och uppskattade den. Det fanns även två generationer Lännabor som endast har upplevt kyrkan med röd färg. Vi enades om att den röda kulören som varit gällande i 44 år vägde tyngst ur socialhistorisk synvinkel.

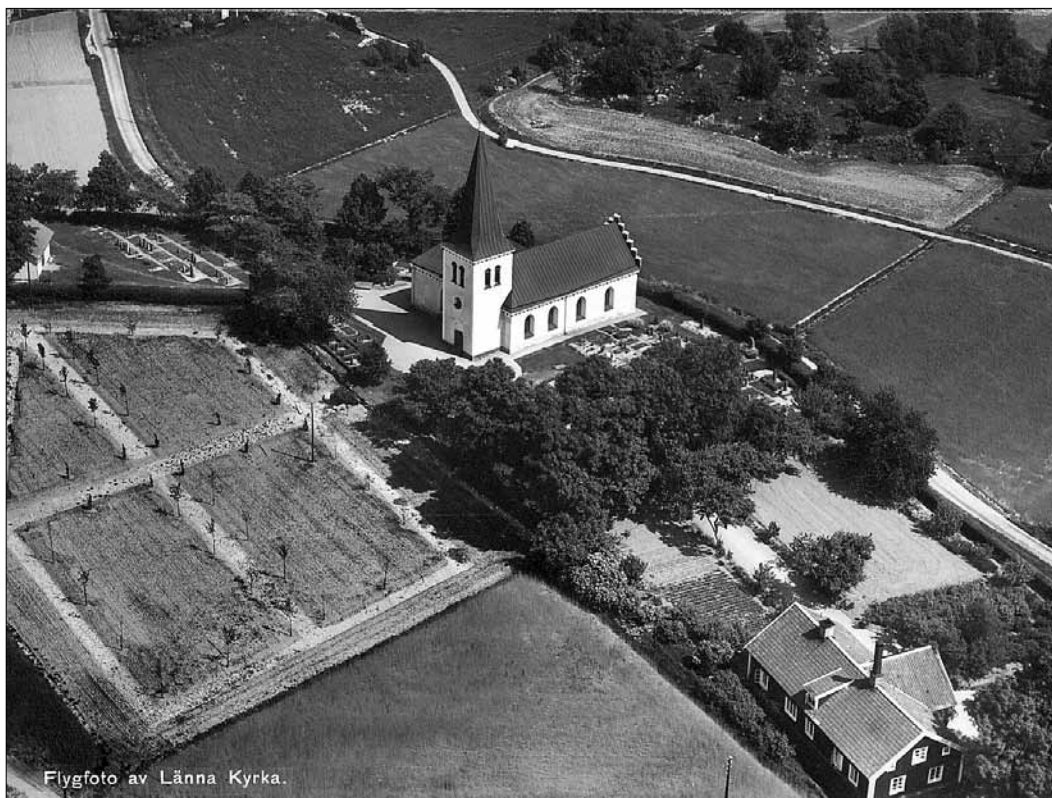
Om den vita färgen skulle ha tagits tillbaka borde även andra delar från den stora omdaning år 1900 ha återskapats som exempelvis trappgaveln med tegelfris vid koret i öster och framtagning av tegelfrisen vid långhustaket samt spritputsning av fasaden. Det bedömdes nu 2004 som realistiskt att genomföra.

- 3 *Tegelfrisen som låg exponerad från 1900 till 1960 tillsammans med en ljus fasadkulör var omöjlig att rengöra från röd färg utan att skada teglet. Den målades därför över igen med röd kulör liksom fasaderna.*

- 4 *Takfoten är nydragen med originalet som förebild.*

- 5 Flygfoto över Länna kyrka där den är ljus och har trappstegsgavel i öster, som arkitekt Agi Lindegren genomförde år 1900. I handlingarna står att taket skulle målas rött. Oklart om det skedde, men onekligen skulle det ha varit effektivt.

- 6 Länna kyrka 1944. Här syns både gavelformen och den röda tegelstensfrisen på tornet och vid taket. Foto Ivar Schnell

7 Ivar Schnells foto av Länna kyrka 1923. Kyrkan ser ut att ha en infärgning i ljus ton medan omfattningarna är släta och ljusare. Tegelutsmyckningen från 1900 syns även vid tornluckorna.

Kyrkans mur och putsyta

Murarna är uppförda som skalmurar med fältstenar med inslag av tegel. Kyrkans murverk hade påtagliga fuktproblem år 2004. Vittring direkt ovanför cementsockeln, tegelvittring och saltutfällningar högt upp i murverket fanns. Vatten förs upp från marken. Ett betonggolv göts i kyrkan år 1900, vilket medför att fukt koncentreras till murarna. Allt för starka putsmaterial hindrar naturlig fuktvandring i sockelhöjd. Fukten vandrar upp i murarna.

Kraftig saltutfällning fanns i den gamla koröppningen i norr, som har avfärgats om och vittrat på nytt. Porten murades igen som en skalmur med mineralullsisolering vid restaureringen 1960. Uppstigande fukt har orsakat vittring av putsen, som sandat. I anslutning till sockeln är vittringen kraftigare. I det nordöstra hörnet på nykyrkan/tvårskjeppet förekom tegelvittring högt upp i murverket.

Vid förändringen av Länna kyrka år 1900 spritputsades fasaden. Fönsteromfattningar, smygare och taklist slätputsades. Alla putsytor avfärgades med kalkfärg i en ljuskulör. I samband med 1960 års omdaning av kyrkan slätputsades fasaden och en plan yta gjordes utom på korets norra vägg och på nykyrkans östra fasad där fasaden böljar av fältstenen former. Putsen utfördes med KC-bruk till grundning. Stockning och ytputs av hydrauliskt kalkbruk användes. Ytan var år 2004 knottig vilket tyder på att det yttersta skiktet har sprutats på fasaden. KC-färg av typen Aktivian med inslag av glimmer fanns på fasaden.

Arkitekterna Jerk Alton och Björn Norman förslog i sitt förslag till restaurering av Länna kyrka 1997 ”en återgång till ett utseende så lika restaureringen 1900 som möjligt. Ljust avfärgade spritputsytor med släta detaljer, dekorerade med röd tegelfris etc. Trappstegsgaveln ska ej återuppföras.”

Torntaket och långhustaket hade kraftigt flagnande färg. Avvattning hade letts ner i gjutjärnsrör. Stopp har orsakat frostsprängning.

Alla fönster var i behov av rengöring, kittning och målning. Portar och luckor behövde justeras, komplettering av beslag och ommålning.

Tornets kors med kyrktupp och klot var i behov av rengöring och omförgyllning.

UTFÖRDA ARBETEN UTVÄNDIGT ÅR 2004

Våtblåstring har skett för rengöring och översyn av fasaderna. KC-färgen från 1960 avlägsnades. Under det finns ett 8-10 mm tjockt cementputsager i varmgrå kulör, sannolikt slagat direkt på murverket. Helst borde detta hårda ogenomträngliga skikt avlägsnas, men för att få bort det skulle skador uppkomma på muren så det finns kvar. Provputsning ovanpå med kalkbruk på cementen fungerade inte. Det skedde ingen sugning alls.

På den östra gavelmuren där trappgaveln uppfördes år 1900 och togs bort vid 1960 års renovering var cementbruk slagat på äldre kalkbruksskikt som ”sandade” då bindemedlet lakats ur på grund av den täta och hårda ytputsen. Därför togs även kalkputsytan ner för att förnyas med mjukare kalkbruk på ett bra underlag. Även på den södra fasaden var det möjligt att avlägsna den hårda ytputsen och ersätta den med kalkbruk som gör fuktvandring och luftning möjlig.

På koret norrvägg och på nykyrkans ostvägg finns ett tunt, kvastat lager av cementputs. Murverksytan är ojämn på ett karaktäristiskt vis i mur med fältsten och bör behållas även vid kommande underhåll.

Igenmurningen av porten till en äldre sakristia och nuvarande koret i nordöst i form av en nisch öppnades. Muren bestod en halvstens skalmur av begagnade tegelstenar med spår av tunn kalkputs och avfärgning med gulröd/järnvitriol kulör. Stenarna härrör sannolikt från korväggen. Innanför tegelytan fanns en lös stenullsskiva och innanför den en pappklädd mineralullsisolering. Tidningar från 1960 var placerade bakom förhållning-papp. Längst in fanns och finns fortfarande den orörda korväggen. Den nedre delen av skalmuren revs ner 2004. En halvrund fog utförd med fogjärn kunde ses. Mellan ny mur och sockel lades syllpapp. Det gamla teglet lades i väggen. Isoleringen kompletterades med ny stenullsskiva. Tidningen Eskilstunakuriren med reportage om kyrkan 2004 placerades i väggen. Ny mur murades upp och putsades.

8 Öppningen till sakristian vid 1960 års renovering.
Foto Ivar Schnell.

9 Sakristians nisch som markerar tidigare öppning togs upp och murades om 2004. Naturstensmuren är påtaglig.

Även fönsteromfattningar har cementputslagningar från 1960.

Tegelfrisen vid taklisten och vid luckorna på tornet målades vit 1960 med cementfärg med hög vidhäftning. Försök gjordes nu 2004 att ta bort färgen från teglet. Det visade sig vara omöjligt utan åverkan på teglet på de ojämna kanterna på båda sidor om murverksfogen, som var dragen med fogjärn.

Provblästring och huggning på sockeln visade att den bestod av rent cementbruk. Beställaren önskade få bort cementbruket eftersom det fanns saltutfällningar i murväggarna. Diskuterades att om bruket på sockeln kunde bytas ut mot svagare putsbruk kunde skadorna begränsas till sockelnivå. På granitsockeln på tornet avlägsnades asfaltavfärgningen. Planerad dränering kommer också att bidra till lägre fukttinnehåll i mark på grundläggningsnivå.

Beslut togs att bila bort cementputs på sockeln för att uppnå bra resultat med ny puts av fuktgenomsläppligt, mjukare hydrauliskt kalkbruk. Cement lämnades kvar längst ner 10 cm mot mark. Fogbruket var fuktigt vid bilningen, men torkade ut efter friläggningen. Genom att den hårda sockelputsen har ersatts med mjukare kommer sannolikt saltutfällningarna att begränsas till sockelnivå och inte gå upp i väggarnas murverk.

Arkitekt Norman tyckte sig se spår av terraröd färg på sockeln. Den skulle kunna härleda till 1740 år omvandling av kyrkan, då socklar ibland färgsattes med röd kulör.

Dräneringen som gjorts 2004 kommer att bidra till lägre fukttinnehåll i mark på grundläggningsnivå.

På kvarsittande hård cementputs användes ytputs av kalkcementputs typ 50/50/650. Avfärgning med våtblandad kalkfärg med två gångers strykning.

På korets östgavel grundades, stockades och ytputsades enligt bygghandlingen. Avfärgning med våtblandad kalkfärg.

Portarna har kilats för att räta upp ramverket. Dörrbladen är skeva. De har målats om, antingen under svår temperatur eller med ovan hand. Fönsterbågar av stål från 1972 har kittats om och målats. Resultatet blev skrynkligt kitt och tjockt påförd färg.

AVFÄRGNING av hela kyrkan.

Arkitekterna Alton och Norman hade 1997 planerat för en återgång till den ljusa färgen från 1900. Resultatet blev inte så av tekniska och socialhistoriska skäl, som har belysts ovan. Den röda kulören från 2004 liknar 1960 års nya färgsättning. Vi har dock avsiktligt gått ifrån den blå-röda kulörtonen och givit kyrkan en varmare terraröd, terracotta kulör (90 - 94/48A, guldocker och engelskt rött, ljus röd), som det fanns spår av på putsen. Färgtypen är kulturkalkfärg. Vi har också avstått från tillsats av glimmer, som fanns från 1960. Takfrisen och omfattningarna har avfärgats i en bruten vit kalkfärg (90 - 103:1, obränd umbra, tonad vit). Därmed kan färgen, om så önskas, avlägsnas med högtryckstvättning från tegeldekorationerna. Material skall alltid vara svagast utåt för att inte skada ursprunget. Sockelfärgen har ändrats från svart asfalt till en varm grå kalkfärg (90-30:5, grön umbra, ljus varmgrå).

Tornluckorna har målats gröna i en zinkgrön ton (NCS S 7010-G50Y). Träet har spjälkats upp vid stängningen av luckorna, vilket har påtalats av museet, men kvarstår 2008.

Torntakets omläggning av plåt har utförts med ståndränna med smidda krokar. Avviker från förfrågningsunderlaget. Plåtformatet ändrades till 670 x 1200, lika långhustaket. Mellanstrykning av takplåten utfördes med Isotrol Finisch för att ge kortare torktid enligt byggmötesprotokoll nr två. Taklucka till tornet utfördes på underliggande konstruktion, vars sidostycken byttes ut med tappad infogning. För att medge luftning av torntoppen utfördes fyra stycken luftningar av typen ”mögelsepp” cirka en meter från toppen. Takstege av smide återmonterades inte. Den förvaras på tornvinden. Antikvarie var inte inkopplad alls på takarbetena förutom uppmaning att ta vara på stegen!

Vid ommålning av kyrkans tak uppstod problem med synliga skarvar mellan gammal färg och den nya av linoljetyyp, som var för tjockt struken. Lars Kjellberg på företaget Intrateknik blev inkopplad för att klargöra hållbarheten på färgen. Det fastslogs att om färgen fick torka ordentligt före sista strykningen så skulle hållbarheten vara god. Det blev i första hand en estetisk fråga.

Korset av smidesjärn på tornet med tupp och klot monterades ner. Där förgyllningen flagat syntes zinkromatprimer. Tupp och klot är utförda av kopparplåt.

10 Hörnparti med tegelfrisen vid taket som tillkom vid ombyggnaden 1900.

11 Tornluckornas tegelutsmyckning från 1900. Puts och vit färg från övermålningen 1960 var omöjlig att ta bort utan att skada teglet.

Ett större ventilationsgaller har monterats på skorstenen för ventilation av WC och sakristia.

Färganalys

Den gröna färgen på portarna var före ommålning enligt NCS-skalan NCS 5010-G70Y. Järnbeslag och gångjärn NCS 5010-G10Y respektive NCS 5010-G30Y. till vänster upptill på port i V BILD låsplåt i V gångjärn. Under den gröna färgen på portarna finns en ockragul kulör NCS S 3040-Y30R enligt arkitekt Björn Normans anteckningar. På porten i väster ockragul 3050-Y30R och på porten i norr 2050-Y30R med dragning åt 2060-Y30R enligt Evy Rydergårds notering. Ljusförhållanden och mycket små ytor att mäta mot kan ge små avvikelser vid kulöranalys.

Putsfragment på tegel i korets nisch i norr visade färg oxidgult 920:1.

Rött fragment 92/48A:15 och vitt 92:2 framkom under putsen.

Västtornets yta i väster - kornisch - grön umbra ytterst 30:4, sedan 30:3, ljusocker 92:1 och innerst guldocker 94:2.

Sockel på tornet: slätputs - ytterst grön umbra 30:4 därunder otydlig ljusocker kulör.

Slät yta vapenhus: ytterst grön umbra och guldocker 30:6, därunder ljusocker 92:4 och sedan ljusocker 92:2.

Puts på fasad: ljusgrå, mörkare grå, ljus gul, mörkare gul.

2004

Putsutförande: 3 mm grovstockning, 1 mm finstockning i blindingarna.

Putsade, släta hörn kulör 30:4 och 30:3.

Sockel spritputs - kulör kimrök Kim 4 - Kim 3.

Arkitekterna

August Agi Lindegren. Det kan vara av intresse att belysa resonemang runt kyrkorestaureringar vid sekelskiftet 1900. Helgo Zettervall som ledde den stora omdaningen av Linköpings domkyrka ansågs auktoritär av Agi (August) Lindegren. Bevara och nyskapa var Lindegrens ledord. Blandning av historiska stilar ger en byggnad dess individuella estetiska karaktär, menade han. Alla tillägg behövde inte bevaras, endast de med konstnärligt värde. Under 1800-talet rådde en smakriktning historicism, den stilenliga skolan i arkitekten Violet-le-Ducs anda. Han hade lett Pariskyrkan Notre-Dames stilrestaurering och Lindegren berömde resultatet. Kort därefter ändrade han sin egen teknik och teori. Den konstnärliga idén framhövdes. Han motsatte sig inte förändringar under förutsättning att kyrkan berikades estetiskt, som i Västerås menade han.

Agi Lindegren hade gjort studieresor i Italien, Tyskland och Frankrike. Han intresserade sig för tegelarkitektur och baltisk gotik i trappgavlar, vilket förklarar tillkomsten av trappgaveln på Länna kyrka. 1888 uppfördes ett nytt oputsat torn med trappgavlar på Östra Tommarps kyrka. Lindegren ville knyta an till regionala former. Han gjorde Länna kyrka gotisk enligt mellansvensk sengotisk byggnadstradition.

Varje restaurering är samtidens tolkning av det förflutna.

Arkitekten Johan Thomé (1914-1976) var anställd vid Ahrbom Zimdahl arkitektkontor och vid Backström och Reinius, båda i Stockholm. Han hade egen arkitektverksamhet från 1953 och var konstnär.

Arkitekt Björn Norman, Norman Arkitektkontor AB, Källviksvägen 1, 64045 Kvicksund. Norman har varit verksam som arkitekt sedan 1976, delägare i Tunagruppen arkitektkontor och AQ Arkitekter samt ägare till B Norman arkitektkontor och Norman Arkitektkontor. Arkitekten utnämndes till slottsarkitekt vid Strömsholms slott 1990 med förlängningar till 2006. Från 2006 är Norman slottsarkitekt under ytterligare sex år, efter offentlig upphandling i konkurrens.

Normans uppdragsgivare har varit Svenska kyrkan, Länsstyrelserna i Västmanland och Södermanland, Akademiska Hus, Statens Fastighetsverk, Energimyndigheten m fl. I Södermanland har Norman arbetat med industriebyggnaden i Hälleforsnäs, vårdplaner för kyrkor, kyrkorestaurering vid Torshälla kyrka, uppdrag

12 Portens färger före ommålning 2004.

13 En ockragul kulör ligger under den gröna färgen.

14 *Torntakets plåt och nyförgyllt klot och tupp. En ny tornventilation togs upp i plåten nedanför tuppen.*

16 *Tornet med övermålad tegelfris och omfattningar runt luckorna.*

17 Diskussionsgruppen inför färgsättning av kyrkan, Madeleine Odelstierna, kyrkoherde Per Wennerström, Patrik Odelstierna och Inger Wennerström.

18 Detalj av tornets utsmyckningar, långhusets takfris samt plåtmålning.

vid herrgårdarna Biby, Stora Sundby slott, Fiholms slott, Tärnö säteri och Åkerö säteri. På uppdrag av Eskilstuna kommunfastigheter AB har Norman byggt om en industrifastighet till Eskilstuna Konstmuseum 2006. Arbete pågår under 2008 med energieffektivisering med hänsyn till kulturhistoriska värden.

Diskussion

Beträffande avsnittet Avfärgning av hela kyrkan kan ur kulturhistorisk synpunkt olika resonemang föras. Det viktiga är att en dialog förs mellan myndighet och alla som arbetar med kyrkan och framför allt med sockenborna som använder kyrkan och ser den som en symbol för en hel bygd.

Arkitekterna Alton och Norman hade, som har nämnts ovan, planerat 1997 för en återgång till den ljusa färgen från 1900. Resultatet blev inte så 2004 av tekniska och socialhistoriska skäl. Återgång till ett specifikt historiskt skede är sällan lyckat. Alltför många osäkerhetsfaktorer finns. Här vid Länna borde trappgaveln från 1900 ha byggts upp om ett samstämmigt utseende från 1900 skulle ha uppnåtts. Invändigt skulle ändringar också ha gjorts. Det är viktigt att olika tider får visas upp och därmed förmedla dessa tiders synsätt och smak.

Den förnyade röda kulören 2004 liknar 1960 års färgsättning, som då bröt helt med den tidigare ljusa tonen, som hade rått i många hundra år. Endast det timrade vapenhuset från 1739-1740 kan ha varit rödmålat fram till att det reveterades 1816. Den röda färgen från 1960 hade förändrats och övergått i en blåröd kulörton. Kyrkan gavs därför år 2004 en varmare, terraröd färg av kulturkalk – dock utan glimmer som hörde till 1960 års färgskikt och stil.

År 1900 kan de spritputsade ytorna ha varit svagt grå med vita omfattningar. Frisen av tegel vid takfoten lyste röd liksom det röda plåttaket (om det genomfördes enligt arkitektens förslag). Långt tidigare hade kyrkan varit försedd med spåntak som kan ha haft en röd ton i tjäran. Då finns det en koppling mellan epoker. Byte av färg på taket från rött till svart och på fasaden från vitt till rött vid helt skilda tillfällen kan ha tungt vägande argument bakom besluten, men kan även vara utslag av tidens mode.

Få byggnader genomgår så omvälvande förändringar som våra kyrkor. Orsakerna är främst befolkningsutvecklingen i bygden men också den liturgiska utvecklingen,

som kräver förnyelse i kyrkorummet samt ekonomiska faktorer och energi- och uppvärmningsfrågor. De två första ser vi exempel på här i Länna kyrka där den norra korsarmen byggdes till och altaret flyttades till den södra väggen och senare ut från väggen.

Materialteknisk utveckling är också en viktig faktor vid kyrkoombyggnader och underhållsåtgärder. Allt för hårda material som betong, cement KC-färg ovanpå mjukare material som kalkbruk och kalkfärg kan ställa till stora problem på kyrkobyggnadens murverk och fasader. Det har vi också exempel på här vid Länna.

Med 2004 års underhållsarbeten har dock vissa olämpliga ytskikt avlägsnats och ersatts med mera passande för bättre genomluftning av murverket. Anpassning har fått göras till underlagen.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Sörmländska kyrkor, Länna kyrka, Ivar Schnell, Södermanlands Hembygds- och Museiförbund, Gust. Österbergs Tryckeri AB 1973

Sörmländska kyrkor 57, Länna kyrka, Sörmlands museum, Gust. Österbergs Tryckeri AB, Nyköping 1991

Sörmländska kyrkor 16, Lilla Malma kyrka, Per-Olof Westerlund, Södermanlands Hembygdsförbund, Eskilstuna 1943

Länna kyrka, Södermanland, Förslag till restaurering, november månad 1997. Alton Arkitekter AB / AQ Arkitekter AB

I tidens stil. Arkitekten Agi Lindegrens liv och verk 1858-1927, Britt-Inger Johansson, Raster Förlag AB, 1997

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighetsuppgifter

Objekt: Länna kyrka

Kommun: Strängnäs kommun

Socken: Åker-Länna

19 Länna kyrka med den varmare röda färgsättningen 2004.

Län: Södermanland
Stift: Strängnäs
Ekonomisk karta: 10H 4d

Använda material redovisas på sidorna 14-32 i AQ
Arkitekter Byggnadsbeskrivning 2004-03-01.

Arkeologi: Sörmlands museum, Lars Norberg, Box
314, 611 26 Nyköping. PM över arkeologiskt fältarbete
vid Länna Dnr KUS04-291. Arkeologirapport 2004,
Sörmlands museum

Författningsskydd

Lag (1988:950) om kulturminnen mm

Kyrkor uppförda före utgången av 1939 skyddas enligt 4 kap. 3 § Lag (1988:950) om kulturminnen mm (KML). Enligt denna lag skall alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. För byggnader och anläggningar som tillkommit före 1940 gäller att de inte på något väsentligt sätt får ändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Detta tillståndskrav gäller också för vissa, särskilt utvalda byggnader och anläggningar som är yngre och som har höga kulturhistoriska värden. Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde skall förvaras och vårdas väl. Varje församling skall föra en förteckning över sådana inventarier.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare: Åker-Länna församling
Beställare: Åker-Länna församling, Hans Olsson,
Bruksvägen 7, 640 60 Åkers Styckebruk
Pastorsexpeditionen: Monica Karlsson
Vaktmästare: Kent Malmgren
Arkitekt, projektör och projektledare: AQ Arkitekter
AB, Björn Norman, Box 235, 631 03 Eskilstuna
Utförare:
Generalentreprenör: Fasadrenoveringar, Roland
Karlsson AB, Niklas Karlsson, Box 544,
631 07 Eskilstuna
Arbetsledare: Heikki Kirves
Underentreprenör plåtovent: Husby Takplåtslageri &
Ventilation AB, Micke Johansson, Kungsgatan 68,
632 21 Eskilstuna
Underentreprenör måleri: CAP Måleri AB, Lars
Åke Andersson, Mått Johanssons väg 16,
633 46 Eskilstuna

Förgyllare: Höjd-MontageAB, Joel Berg, Borgsgatan
46, 60236 Norrköping
Underentreprenör mark: EMTEC, Eskilstuna
Markteknik AB, Mats Eriksson, Kvarngärdesgatan
28, 633 55 Eskilstuna
Myndighet: Länsstyrelsen i Södermanlands län, Erik
Orviste, 611 86 Nyköping
Kulturhistorisk kontroll: Sörmlands museum, Evy
Rydergård, Box 314, 611 26 Nyköping

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, dnr 433-1446-
2003.
Sörmlands museum, Dnr KUS04 237

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial
och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv,
Nyköping.

